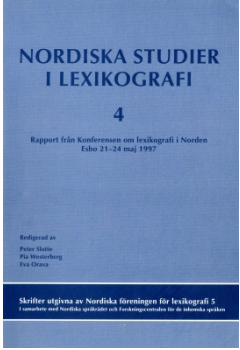

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Sprogbrugsartikler i bilingvale ordbøger - med Munksgaards Dansk-spansk ordbog som eksempel	
Forfatter:	Birthe Gawinski	
Kilde:	Nordiska Studier i Lexikografi 4, 1997, s. 105-119 Rapport från Konferens om lexikografi i Norden, Esbo 21.-24. maj 1997	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Sprogbrugsartikler i bilingvale ordbøger – med Munksgaards Dansk-spansk ordbog som eksempel

The new (October 1996) Danish-Spanish dictionary from Munksgaard has introduced a new phenomenon in bilingual, general dictionaries, namely app. 30 usage notes, dealing with expressions which would normally be placed under different entries. The usage notes are placed in blocs with a reference from the headword. In these usage notes you may find a list of expressions used when greeting each other in Denmark and Spain respectively. You can learn about politeness; how to swear; how to praise or criticize each other, how to ask for something and how to reject somebody or tell somebody off. The usage notes have been included in the dictionary in order to make it easier for the user to find the general expressions in certain situations.

1 Indledning

I forbindelse med udarbejdelsen af en ny udgave af Dansk-spansk ordbog på Munksgaards Forlag (Munksgaard 1996), blev det besluttet at foretage nogle ændringer i makrostrukturen for at gøre ordbogen mere brugervenlig. Det betød bl.a. at ordbogen blev omstruktureret efter det glat-alfabetiske princip, så alle de tidligere sublemmata blev gjort til fuldstændige lemmata (Nielsen 1994). Dette resulterede i meget større overskuelighed i de enkelte ordbogsartikler, hvilket kan ses i følgende eksempel:

hoved... principal, capital, central, fundamental, cardinal, general. ~**afbryder** interruptor principal/general. ~**afdeling** sección* principal; (*fir-mas*) sede* principal. ~**alter** altar mayor. ~**banegård** estación* central. ~**bestyrelse** (*pol. parti*) (comisión*) ejecutiva*. ~**beklædning** prenda* para la cabeza, tocado; (*hat*) sombrero. ~**bjælke** viga* maestra, v. principal. ~**bog** libro mayor. ~**bogholder** jefe de contabilidad. ~**bogholderi** contabilidad* general. ~**brud** rompecabezas, descabezamiento; F quebradero de cabeza. ~**bund** piel* del cráneo. ~**by** capital*, cabecera* de comarca. ~**bygning** edificio principal. ~**bøjning** inclinación* de la cabeza. ~**del** parte* principal. ~**dyd** virtud* cardinal. ~**dør** puerta* principal. ~**eftersyn** revisión* general. ~**ende** cabecera*. ~**erhverv** principal fuente* de ingreso. ~**fag** asignatura* principal. ~**fejl** error fundamental. ~**forhandler** distribuidor

hovedgevinst premio gordo; (*dagl*) el gordo.
hovedgærde cabecera *f.* (de la cama).
hovedhane grifo/llave *f.* principal.
hovedhjørnesten 1. piedra *f.* angular 2. (*fjg også*) espina *f.* dorsal.
hovedhvirvel coronilla *f.*
hovedhøjde □ *i* - a la altura de la cabeza.
hovedhår 1. (*enkelt*) cabello, pelo 2. (*hårvækst*) cabellera *f.*
hovedindgang entrada *f.* principal; (*portal*) portada *f.*
hovedindhold contenido principal; (*resumé*) sumario, resumen.

En anden nyhed var indførelsen af nogle specielle sprogbrugsartikler, som vi valgte at anbringe i "kasser" eller blokke i umiddelbar nærhed af et overordnet emneord. Det drejer sig fx om, hvordan man **hilser**, siger **tak** eller **skælder ud** på spansk.

2 Sproghandlinger

John Edelsgaard Andersen (Edelsgaard Andersen 1989), som har skrevet en lille bog om sproghandlinger på dansk, definerer en sproghandling således: "**et forsøg på at ændre en utilfredsstillende situation ved hjælp af en sproglig ytring**".

I "Dansk talesprog i praksis" (Thorborg 1996) hedder det at "ved en sproghandling forstås en handling, man udfører vha. et sprogligt udtryk, fx at bede om, at love, at foreslå. Når man udfører en sådan sproghandling, bruger man normalt andre udtryk end selve benævnelsen for sproghandlingen. Når man beder om, siger man fx ikke: Jeg beder dig om at, men bruger vendinger som fx: Gider du ikke, Vil du ikke godt" Disse verber, de såkaldte **performativer**, bruges altså normalt ikke til at udtrykke selve sproghandlingen, men kan bruges til at beskrive, hvad der foregår i en samtale efter følgende skema:

Personligt pronomen i 1. pers. sing. + performativt verbum i præsens + personligt pronomen i 2. pers. sing. + xxxx

Eks.: Jeg beder dig om at skrue ned for musikken = Gider du skrue ned for musikken?

Andre mulige kombinationer kunne være 1. pers. pluralis i stedet for singularis eller evt. en passiv konstruktion i forbindelse med mere formelt eller juridisk sprogbrug.

Begrebet **performativer** er oprindeligt dannet af Austin, som var professor i filosofi på universitetet i Oxford (Austin 1992). Han holdt en række foredrag på Harvard universitetet i 1955, hvor han redegjorde for sine tanker om forskellen mellem 'statements' og 'performatives', dvs. konstatering af kendsgerninger = "at sige noget om noget", over for handlingsstyrende udtryk =

et udtryk der ved at blive sagt rummer en handling ("vil du række mig smørret" = "jeg beder dig om at række mig smørret").

Lisbet Thorborg siger videre, at "sproghandlinger kan udføres på mange forskellige måder. Man har i de konkrete situationer ofte adskillige udtryk at vælge imellem - indbyrdes med små betydningsforskelle. Mange udtryk kan igen optræde i forskellige betydninger. Faktorer som kropssprog, tonefald og ironi kan spille ind og påvirke den aktuelle betydning af et udtryk."

Ifølge Edelsgaard Andersen kan man foretage en inddeling af sproghandlingerne i fem forskellige typer. "Al sproghandling går ud på at ændre en situation som er utilfredsstillende til det bedre. Den talende kan gå forskellige veje for at nå dette mål. I enhver kommunikationssituation er der tre fikspunkter: et jeg, et du og en omverden". "Når der skal ændres ved en utilfredsstillende situation, så kan den talende vælge at forandringen skal komme fra den ydre verden, fra modparten, eller fra sig selv".

Svarende hertil findes der tre hovedtyper af sproghandlinger:

- de informationsudvekslende
- de handlingsregulerende
- de holdnings- og følelsesudtrykkende

De eksempler, der nævnes i det følgende, er dem, vi har med i Dansk-spansk ordbog. Der kunne selvfølgelig nævnes mange andre.

1. **Informationsudvekslende**, hvor den talende er optaget af og refererer til, hvad der er tilfældet i den ydre verden, for derigennem at argumentere for forandring.

fx brev, telefonsamtale

2. **Handlingsregulerende**. Her søger den talende

- a) at få indflydelse på den andens handlinger
fx advare, afvise, bede om, befale, bestille, forbyde, foreslå, invitere, rykke, tillade, ønske
- b) at tilbyde at ændre på sine egne handlinger
fx bekræfte, godkende

3. **Holdnings- og følelsesudtrykkende**. Her søger den talende at ændre på situationen ved at fremføre sine egne indstillinger og holdninger som argumenter for en forandring.

- a) positive
fx rose, tilgive
- b) negative
fx beklage, eder og besværgelser, kritisere, skælde ud
- c) neutrale
fx enighed/uenighed

Hertil kommer yderligere to typer sproghandlinger:

- 4. Handlinger der udtrykker sociale konventioner.** Viser, at den talende er social eller i det mindste ved, hvordan man begår sig i sprogsamfundet.

fx hilse, høflighed, kondolere, lykønske, præsentere, takke

- 5. Dialogstrukturerende handlinger.** Sproghandlinger som bruges til at styre og regulere det sproglige samvær.

fx samtale

3 Sprogbrugsoplysninger i monolingvale ordbøger

Når man i monolingvale ordbøger indsætter samleartikler, drejer det sig ofte om forskellige former for illustrationer. Det er ikke helt så almindeligt med oversigter over sprogbrug eller deciderede sproghandlinger.

I Diccionario PLANETA (PLANETA 1986) kan man bl.a. finde oversigter over brugen af præpositioner, brugen af nogle af de vigtigste verber, verbalperifraser og ordsprog. I alt ca. 30 samleartikler plus et stort antal illustrationer. I CLAVE (CLAVE 1996), en anden monolingval spansk ordbog, som er udgivet for nylig, har man valgt at lave et ret omfattende appendiks, som bl.a. indeholder en oversigt over de mest almindelige fejl på spansk.

Det er imidlertid inden for det engelske sprog, vi finder de fleste eksempler på samleartikler med oversigter over sprogbrug. I LONGMAN Dictionary of Contemporary English (LDC 1995) finder vi, ud over talrige illustrationer, omfattende samleartikler og et stort antal såkaldte 'usage notes', der beskriver brugen af udvalgte lemmata. En anden fremgangsmåde er benyttet i LONGMAN Language Activator (LLA 1995), som defineres som en produktionsordbog bygget op over en lang række 'key words'. Her kan man nærmest sige, at hele ordbogen er bygget op over sprogbrugsartikler. Noget lignende gør sig gældende for Dictionary of Everyday American English Expressions (NTC 1994). Her findes over 7.000 udtryk opdelt i 18 forskellige kategorier, som fx: Hverdagsprægede situationer - Samtale - Høflige vendinger - Uhøflige vendinger samt Mad og drikke - Indkøb - Rejser og transport, dvs. mere i stil med en parlør.

4 Sprogbrugsoplysninger i bilingvale ordbøger

Oplysninger om sprogbrug kan normalt findes inde i almindelige ordbogsartikler som fraser eller i specielle bøger, som fx parlører (oftest til rejsebrug) eller i "sætningsbøger" som beskriver talemåder. Et tidligt eksempel herpå er Hirschsprungs sætningsbøger for forretningsfolk fra 30'erne inden for fagsprog, og inden for almensproget er det blevet mere og mere almindeligt at lave oversigter over talemåder.

I Useful Expressions in English (Hübinette 1993) finder man 900 svenske adverbelle udtryk og faste vendinger med de dertil svarende engelske udtryk. Men det er, så vidt jeg ved, ikke almin-

delig praksis at inkorporere sproghandlinger i almensproglige ordbøger i form af oversigtsartikler – bortset fra Bergenholtz' tysk-madagaskisk ordbog (Bergenholtz 1994).

5 Sprogbrugsartikler i Munksgaards Dansk-spansk ordbog

Det var naturligvis en satsning, da vi valgte at indføre sprogbrugsartikler i ordbogen. Vi kunne ikke vide, om der var et reelt behov for dem. Vi mente dog, at det kunne være nyttigt for brugerne at have oplysninger af denne art samlet i grupper. Da ordbogen stadig er forholdsvis ny, har jeg indtil nu kun fået mundtlige reaktioner fra brugerne med hensyn til nytten. Og de har alle været positive. I en endnu ikke offentliggjort anmeldelse står der bl.a. "Disse sprogbrugsartikler er en meget spændende nyskabelse, men - i hvert fald i begyndelsen - finder brugeren dem måske ikke altid, når han/hun har brug for dem". Hvis dette er tilfældet, kunne det måske give anledning til at lave nogle brugerundersøgelser for at se, hvordan brugerne finder frem til de udtryk, de skal bruge i en bestemt situation. Det skal dog nævnes, at der findes en samlet oversigt over sprogbrugsartiklerne på side 12 i ordbogen. Og det kunne evt. overvejes i en senere udgave at lave henvisninger fra andre opslagsord til artiklerne.

I Munksgaards Dansk-spansk ordbog finder man eksempler på de fem forskellige typer sproghandlinger, som jeg omtalte før. Jeg skal her præsentere nogle få af dem.

1. foreslå

hører til i gruppen af **handlingsregulerende sproghandlinger**, hvor man forsøger at få indflydelse på en andens handlinger. I denne sprogbrugsartikel finder vi eksempler både med og uden brug af performativer.

foreslå (herunder: opfordre)

det vil nok være en god idé at ...

sería una buena idea que + konj

du går med i biffen i aften, ikke?

¿vienes al cine esta noche, verdad?

du skulle se at få dig en video

deberías comprarte un video

du skulle tage at se den film

deberías ver esta película

har du ikke lyst til at tage med til stranden?

no te apetece venir a la playa

hvad med at gå i biografen?

¿vamos al cine?

hvad mener du om, at vi tog og cyklede en tur?

¿qué te parece si damos una vuelta en bicicleta?

jeg har et godt forslag

tengo una buena propuesta

jeg kunne godt tænke mig en fridag

me gustaría tener un día libre

jeg opfordrer dig til at stille op til valget

te propongo que te presentes a las elecciones

jeg synes, at vi skal ...

creo que debemos / deberíamos.....

jeg vil anbefale dig at købe en ny bil	te aconsejo comprar otro coche
jeg vil foreslå at du ...	propongo que tú + konj
jeg vil foreslå dig at	te propongo que + konj
jeg vil foreslå en let rødvin	propongo un vino tinto ligero
jeg vil gerne stille/fremsætte forslag om ...	quisiera proponer
kom, nu skal vi ud at have en øl!	¡ven, vamos a tomar una cerveza!
kunne du ikke tænke dig at gå med i biografen?	¿te gustaría ir al cine?
kunne du tænke dig en is?	¿quieres un helado?, ¿te apetece un helado?
må jeg komme med et forslag	¿puedo hacer una propuesta?
skal / skulle vi (ikke) tage at ...?	¿por qué no.....?
skulle vi ikke gå i biografen?	¿por qué no vamos al cine?
tag lige og slap af!	¡tranquilízate! ¡cálmate!
var det ikke en idé at ...	no sería una buena idea.....
var det ikke noget for dig at blive medlem?	¿no te gustaría hacerte socio?
vil du ikke med ud at få en øl?	¿quieres salir a tomar una cerveza?

2. godkende

er ligeledes en **handlingsregulerende sproghandling**, men i dette tilfælde tilbyder den talende at ændre på sine egne handlinger

Godkende (Se også: bekræfte)	
jeg bekræfter herved, at ...	por la presente certifico que....
sige ja til noget	decir que sí a u.c., aceptar
tiltræde	aprobar, aceptar
vi tiltræder hermed Deres forslag om ...	aceptamos su propuesta de
forslaget er vedtaget!	¡propuesta aceptada!

3. eder og besværgelser

Når man bruger eder og besværgelser, benytter man sig af **holdnings- og følelsesudtrykkende sproghandlinger**. Det er vigtigt at kende til den slags udtryk på et fremmedsprog, om ikke andet så for at undgå at bruge dem i forkerte situationer.

eder og besværgelser
<i>Til trods for at spansk-talende lande anses for at være mere religiøse end Danmark, anses det ikke for at være så dårligt sprog at nævne Gud og djævelen i eder og forbandelser. Nogle benytter dog også, ligesom på dansk, eufemismer. Men det er betydelig mere acceptabelt at</i>

benytte de "rigtige" udtryk. Det er desuden blevet mere udbredt – og accepteret – at bruge seksuelle udtryk som eder.

det ved (den søde) grød te lo juro (por mi madre)

fandeme (sateme / kraftedeme / sgu)

**jeg vil fandeme ikke finde mig i
den behandling** no quiero que me trates así, coño

fandens (helvedes, satans)

det var dog fandens til uvejr vaya tiempo de mierda, vaya coñazo de tiempo

fandens (satans)

fandens også joder

for fanden (helvede, pokker, satan)

av for fanden joder

fy for fanden joder, qué asco

hvad fanden qué coño

hvad fanden er meningen qué coño significa esto

føj for satan hvor det stinker joder(hostia), que mal huele

gid fanden havde... qué coñazo (de)

gu vil jeg ej no me da la gana

guddødemig (gudhjælpemig)

nu har han gudhjælpemig købt no te digo que ha vuelto

en ny bil igen a comprarse un coche

helvede (H, hekkenfeldt, Pommern)

det går ad helvede til irle a uno fatal, estar jodido

hvad helvede laver du her? ¿qué coño haces tú aquí?

Helgoland (hulen, sagomel, sulen,

søren, dælen, dævlen)

av for Helgoland mierda, hostias, joder

saftsuseme (suleme, søreme, dæleme,

edderhyleme eller eddermaneme)

det er saftsuseme koldt i dag hoy hace un frío de la hostia

han er dæleme ikke rigtig klog no es muy listo, que digamos

<i>sgu (sågu, ved Gud)</i>	
det ved jeg sgu ikke	coño, pues no sé
det må du sgu selv om	coño, tú sabrás
det ved jeg ved Gud ikke	pues hijo(a), no lo sé
<i>sørens (pokkers)</i>	
det var sørens	caramba

4. takke

En særlig type af sproghandlinger er de, der bruges til udtrykke **sociale konventioner**. Hvordan "opfører" man sig passende på det pågældende sprog?

takke	
<i>På spansk siger man ikke tak i præcis de samme situationer som på dansk. Eksempelvis har man på spansk ikke sætninger, der svarer til følgende: tak for mad!, tak for i dag / i går!, tak for skænken!</i>	
det skal du have tak for!	te lo agradezco
du skal have mange tak!	te lo agradezco mucho
farvel (og) tak! (<i>i butik</i>)	adiós y gracias
hjertelig tak!	muchísimas gracias
ikke noget at takke for!	de nada / no hay de qué
ja, så siger jeg tak!	hombre, pues gracias
ja tak!	sí, gracias
jeg er dig meget taknemmelig for ...	te estoy muy agradecido por
(jeg siger) mange / tusind tak!	muchísimas gracias
jeg takker Dem hermed for ...	por la presente le agradezco su
jeg takker mange gange for ...	le agradezco mucho su
(nej) ellers tak! (<i>ironisk</i>)	hombre, pues muchísimas gracias (<i>kan dog også bruges i direkte betydning</i>)
nej tak!	no gracias
på forhånd tak!	gracias de antemano
selv tak!	de nada / no hay de qué
tak, det er meget venligt af Dem!	gracias, es usted muy amable
tak for ...!	gracias por ...
tak for hjælpen!	gracias por la ayuda
tak for lån af ...!	gracias por prestarme
tak for ulejligheden!	perdona la molestia

tak for venligheden!	gracias, muy amable
tak i lige måde	gracias, igualmente
tak skal du have!	gracias
(tak, men) det er alt for meget / galt!	gracias, esto es demasiado
Svar på tak	
<i>Udtrykkene: velbekomme!, selv tak!, ingen årsag, åh, jeg beder (be'r), det var så lidt kan alle oversættes med:</i>	
	De nada / no hay de qué
tak i lige måde!	gracias igualmente

5. samtale

Den sidste af de fem typer sproghandlinger er den, der bruges til at **styre og regulere det sproglige samvær**. Hvordan foregår fx en samtale på det pågældende sprog?

Denne sprogbrugsartikel er inspireret af en artikel i Hermes, hvori Birgit Henriksen (Henriksen 1995) beskriver et pædagogisk udviklingsarbejde, som beskæftiger sig med kommunikative arbejdsformer i en gymnasieklasse. Eleverne blev undervist i forskellige sprogbrugsfænomener:

- sproghandlinger,
- høflighedsstrategier og
- samtaleregulerende udtryk, de såkaldte gambits.

I et bilag til nævnte artikel bliver gambitter defineret således: "sproglige elementer, hvis primære funktion er at opretholde og regulere samtaler. Gambitter kan også beskrives som "samtalens olie", idet de ikke bidrager til samtalen rent indholdsmæssigt, men sikrer, at den holdes i gang og glider. Gambitter styrer altså diskursfunktionerne i en samtale, dvs. de gør det muligt for den talende at:

1. at få ordet
2. at holde ordet
3. at give ordet fra sig
4. at lytte opmærksomt og signalere dette til samtalepartneren
5. at markere overgange i ens talestrøm

Det er vigtigt at påpege, at valget af gambitter – i lighed med andre sproglige træk – naturligvis vil være afhængig af en lang række faktorer i samtalsituationen, f.ex. den talendes alder, sociale og geografiske tilhørsforhold, hvem der tales med, osv. Dette betyder, at der vil være nogle gambitter, som sprogeleven skal lære at beherske produktivt, hvorimod andre gambitter vil være så situationelt markerede, at sprogeleven bør være varsom med at anvende dem selv".

samtale*Se også: telefonsamtale.**At forsøge at tage ordet*

altså	pues
(det er) ikke for at afbryde, men ...	no quisiera interrumpir, pero
for resten	a propósito
helt ærligt	sinceramente
hov	oye
hør lige	escucha un momento
ja	sí
jamen	sí, pero
jeg synes	creo que
jo	pues sí
men	pero
må jeg lige sige noget	puedo decir algo
nej, ved du nu hvad	anda ya
nu vi taler om	hablando de
nå, men	bueno, pues
prøv lige at høre (her)	escúchame un momento
stop lige	espera un momento
tjah	bueno
undskyld jeg afbryder, men ...	perdona que interrumpa, pero.....

At holde ordet

altså	pues
det, jeg mener, er	lo que yo pienso es que
det, jeg ville sige, er	lo que quiero/querRa decir es que.....
faktisk	en realidad
for det første	primero, en primer lugar
hvad er det nu, det hedder	¿cómo se dice?
hvad var det, jeg ville sige	qué quería decir
lad mig lige se	a ver
lad mig tænke mig om	déjame que lo piense
(men) hvad skal jeg sige	qué quieres que diga
mens jeg er ved det	hablando de esto
på den ene side	por un lado

At give ordet fra sig

enig?	¿conforme?
er det rigtigt?	¿es cierto?
har jeg ret?	¿tengo (o no tengo) razón?
hvad mener du?	¿qué quieres decir?
ikke (også)?	¿verdad?
mener/synes du ikke?	¿no crees?
okay?	¿de acuerdo?
(synes du) vel?	¿verdad que no?

At lytte opmærksomt og signalere dette til samtalepartneren

ah	sí
aha	ah, sí
akkurat	exacto
aldrig	nunca
det er rigtigt	es cierto
det passer	es verdad
det siger du ikke	no me digas
du store/du godeste/du milde	por Dios
er det rigtigt	¿es cierto?
er det sandt	¿es verdad?
gud nej	ay no
(helt) bestemt	seguro
(helt) enig	de acuerdo
hm	ejem
hvor groft	¿qué barbaridad!
hvor ærgerligt	¡qué lástima!
I guder!	¡por Dios!
ih, du forbarmende	¡ay, por Dios!
ja	sí
jamen dog	pero, bueno
ja, selvfølgelig	sí, claro
jøsses!	¡Dios mío!
lige mine ord	eso digo yo, lo que yo digo
lige nøjagtigt	precisamente
mhm	ejem
naturligvis	claro
nej	no

netop/præcis	eso es
nå	vaya
nå for pokker	vaya por Dios
ok/okay	de acuerdo
som talt ud af mit hjerte	lo mismo digo yo
virkelig	¿es verdad?
åh nej da	ay no
<i>At markere overgange i ens talestrøm</i>	
altså	pues
det var det	eso es todo
det var et sidespring	esto ha sido un comentario al margen
fint	estupendo
for øvrigt/for resten	a propósito
godt	bien
nu til noget helt andet	cambiando de tema
	ahora hablemos de otra cosa
okay	de acuerdo
tilbage til sagen	volviendo al tema, volvamos al tema

6 Sprogbrugsartikler med “kulturelt” indhold

Det spørgsmål, jeg nu har stillet mig, er, om man kan bruge den struktur, vi har benyttet til sprogbrugsartiklerne, til andre typer oplysninger end sproghandlinger. I forbindelse med en senere udgave af ordbogen kunne jeg tænke mig, at man også kunne få dækket nogle af de “huller”, som findes på grund af kulturelle forskelle de to sprogområder imellem. I mit arbejde med den nuværende udgave har jeg måttet udelade lemmata, fordi det ikke inden for den nuværende struktur var muligt at medtage dem. Spørgsmålet er så, hvordan man kan gøre det muligt. Hvordan præsenterer man fx en ækvivalent (eller manglen på samme) til “smørrebrødsjomfru”, “øllebrødsbarmhjertighed”, “tandsmør” eller andre kulturbestemte udtryk? Kunne man evt. samle visse typer kultur-specifikke udtryk og præsenterer dem i form af en slags sprogbrugsartikler?

Ifølge Svensén (Svensén 1987) er det “den tvåspråkiga ordbokens uppgift att förse ord och uttryck på källspråket med semantiskt och bruklighetsmässigt så likvärdiga motsvarigheter som möjligt på målspråket. Men fullständig sådan överensstämmelse (ekvivalens) mellan ord och uttryck i två språk är ganska sällsynt, på samma sätt som det är sällsynt med fullständiga synonymer inom ett och samma språk. Denna brist på ekvivalens bottenar i att begreppsvärlden utvecklas olika i olika språk till följd av bl.a. historiska, geografiska, sociala, kulturella och ekonomiska skillnader mellan de länder där de olika språken används.”

Zgusta (Zgusta 1971) er inde på noget af det samme: “The bilingual lexicographer’s most important duty is to find in the target language such lexical units as are equivalent to the lexical

units of the source language, and to coordinate the two sets. We call equivalent such a lexical unit of the target language which has the same lexical meaning as the respective lexical unit of the source language”.

Hvis man skelner mellem de tre kategorier FULD ækvivalens, PARTIEL ækvivalens og INGEN ækvivalens, vil kulturspecifikke ord og udtryk således oftest kategoriseres under INGEN ækvivalens, i nogle enkelte tilfælde måske under PARTIEL ækvivalens, alt efter hvilke sprogpar der er tale om.

I et arbejdsrapport af Kromann, Riiber og Rosbach (Kromann 1979) foreslås det at supplere ækvivalenter med en analytisk definition. “De sociokulturelt bundne opslagsord er principielt uoversættelige med en ækvivalent, der er et enkeltord. For oversættere bør ordbogen indeholde en ækvivalent med en oversat analytisk definition, der kan indføres i en given tekst. I særlige tilfælde kan den analytiske definition være så omfattende, at den kun kan indgå som anmærkning til oversættelsen af den givne tekst”.

Hans-Otto Rosenbohm skriver (Rosenbohm 1991) “Die Forderung nach invarianter Informationsübertragung beim Übersetzen hat erhebliche Konsequenzen für den Wörterbucheintrag, bzw. den Artikelaufbau in aktiven Wörterbüchern. So kann man immer dann auf analytische, synonymische usw. Bedeutungsdefinitionen verzichten, mit denen z. B. einsprachige Wörterbücher arbeiten, wenn die Äquivalent vorhanden ist und die Bedeutungsinhalte, einschließlich eventueller Polysemien, deckungsgleich sind. Andererseits sind Bedeutungstrennungen unerlässlich, sobald das semantische Feld L1 nicht dem semantischen Feld L2 entspricht - was leider eher die Regel als die Ausnahme ist”.

I en artikel kommer Veronika Schnorr (Schnorr 1986) også ind på problemet. Hun deler de kulturbundne ord op i tre grupper: “Seen in the light of a bilingual lexicographer’s practical work there are three degrees of culture-bound words which will influence his decision on whether to give an explanation, an equivalent, or an equivalent plus an explanation.

- 1) There is the lexical unit which does not have a counterpart in the target language.
- 2) There is the lexical unit which has a counterpart in the target language but
 - a) it is much less frequent or commonly known or
 - b) it is an approximate equivalent which would be used but is not exactly the same in every detail
- 3) It is a “hard word” in both languages which presupposes the same degree of knowledge or education or culture for both languages.”

Herefter følger en liste over nogle typiske områder, hvor de kulturbundne ord er særlig ofte forekommende: “Activities and festivities, clothing, tools and objects, historical facts, food and drink, religion, education and specialist knowledge”.

Jeg har ikke på nuværende tidspunkt besluttet, hvilke områder jeg i givet fald ville medtage i mine sprogbrugsartikler, man kunne forestille sig nogle af de ovenfor nævnte og evt. andre. Det gælder for Dansk-spansk ordbog, som sandsynligvis først skal opdateres om nogle år. Det er dog min tanke, at vi ved en revision af den spansk-danske ordbog, som jeg også skal være medforfatter på, kan indføre nogle “sprogbrugsartikler med kulturelt indhold”. Her kunne man også forestille sig nogle af de ovenfor nævnte emner eller andre typisk spanske i stil med, hvad man kan finde i Kleines Spanien Lexicon (Haensch 1989).

Mine foreløbige tanker går på flg. for spansk:

Offentlige myndigheder
 Politisk og geografisk inddeling
 Undervisningssystemet
 Mad og drikke
 Helligdage
 Tyrefægtning
 Specielle skikke
 Historiske begivenheder
 Farver (f.eks. metaforisk brug)

Og med dansk som kildesprog kunne man forestille sig nogle af de samme emner, samt nogle typisk danske emner.

Med hensyn til selve sprogbogsartiklens struktur kan der blive tale om forskellige løsningsmodeller, alt efter kildesprog og emne. I en passivordbog kunne det være en fordel foruden tekst også at benytte sig af illustrationer. Et af problemerne vil være den begrænsede plads, man har til rådighed. Det vil sige, at det gælder om at finde frem til de absolut mest relevante og derudover en hensigtsmæssig måde at præsentere dem på.

Bibliografi:

- Austin, J.L., 1992: *How to Do Things with Words*, Oxford University Press
- Edelsgaard Andersen, John, 1989: *Sproghandlinger - på dansk*, p. 6, Sprogserien - Dansk lærerforeningen
- Haensch & Haberkamp de Antón, 1989: *Kleines Spanien Lexicon, Wissenswertes über Land und Leute*, Verlag C.H. Beck, München.
- Henriksen, Birgit, 1995: *Fremmedsprogspædagogikken - eksemplificeret ved 4 forskellige forskningsområder*, Hermes, Journal of Linguistics no. 14.
- Kromann, H.-P., Th. Riiber og P. Rosbach, 1979: *Betydningsbeskrivelse og ordbogstyper inden for tosprogsleksikografien med særligt henblik på en dansk-tysk ordbog*, p. 14, ARK, 1 (HHK).
- Nielsen, Sandro, 1994: *Alfabetisk makrostruktur i Bergenholtz & Tarp: Manual i fagleksikografi*, p. 209, Systime.
- Rosenbohm, Hans-Otto, 1991: *Äquivalentlose Lemmata und kulturgebundene Wörter in zweisprachigen Wörterbüchern*, p. 114, Hermes, Journal of Linguistics no. 6
- Schnorr, Veronika, 1986: *Translational Equivalent and/or Explanation? The Perennial Problem of Equivalence*, p. 55-60, LEXICOGRAPHICA, 2.
- Svensén, Bo, 1987: *Handbok i lexikografi*, p. 134, Esselte.
- Thorborg, Lisbeth, 1996: *Dansk talesprog i praksis. Grundbog. Øvelser med sproghandlinger og talesprogsændringer*, p. 5, Akademisk Forlag.
- Zgusta, Ladislav, 1971: *Manual of Lexicography*, p. 312, Academia

Ordbøger:

- Bergeholtz 1994** = Bergenholtz, Henning in Zusammenarbeit mit Suzy Rajaonarivo, Rolande Ramasomanana, Baovola Radanielina sowie Jürgen Richter-Johanningmeier, Eckehart Olszowski, Volker Zeiss unter Mitarbeit von Sabine Stegemann, Hantanirina Ranaivoson, Raymonde Rayololomboahangy und Mavotiana

Razafiarivony: *Deutsch-Madagassisches Wörterbuch/Rakibolana Alema-Malagasy*. Antananarivo: Tsipika/Moers: aragon.

CLAVE 1996 = *CLAVE Diccionario de uso del español actual*, SM

Hübinette 1993 = Hübinette, Lars & Odenstedt, Bengt: *Useful Expressions in English - 900 svenska uttryck i engelsk översättning*, Studentlitteratur.

LDC 1995 = *Longman Dictionary of Contemporary English*, p. 610

LLA 1995 = *Longman Language Activator*, p. 1394

Munksgaard 1996 = Windfeld Hansen, Johan & Gawinski, Birthe: *Dansk-spansk ordbog*, Munksgaard

NTC 1994 = Spears, Kleinedler & Birner: *NTC's Dictionary of Everyday American English Expressions - Presented According to Topic and Situation*, National Textbook Company.

PLANETA 1986 = *Diccionario PLANETA de la lengua española usual*, p. 638